

علوی فریدنی، محمدتقی

جایگاه خمس در نظام مالیاتی اسلام و برآورد ظرفیت بالقوه و بالفعل آن در ایران

سال دفاع: ۱۳۷۹

راهنما: غلامرضا مصباحی

مشاور: یدالله دادگر

چکیده

این رساله که با هدف بررسی جایگاه خمس در نظام مالیاتی اسلام نگارش یافته، علاوه بر بررسی تاریخی موضوع خمس، آن را با دیگر مالیات‌ها مقایسه، و امتیازات آن را در شیوه وصول و مصرف و ضریب و پایه مالیاتی و... بیان کرده و مشکلات برآورد خمس نیز بررسی و تبیین گردیده است. بدین منظور، مؤلف در فصل اول، به اختصار به مسائل مربوط به بخش عمومی پرداخته است؛ از جمله: نیاز به وجود بخشی عمومی، نقش و وظایف دولت در اقتصاد، منابع تأمین درآمدهای دولت، و آثار مالیات‌های گوناگون بر تولید و توزیع. در فصل دوم، ابتدا به ضرورت حکومت و شناخت انواع مالیات‌ها و کفارات، و سپس به حدود دخالت دولت اسلامی در اقتصاد، به ویژه در خصوص مالیات اشاره، و برخی از وظایف دولت بیان شده است. نویسنده در این فصل، پس از

بررسی استفاده از مالیات در راستای وظیفه تخصیصی و توزیعی دولت اسلامی، و امتیازات خمس بر مالیات‌های معمول، به امتیازات نحوه جمع‌آوری خمس پرداخته و مقایسه‌ای با جمع‌آوری مالیات‌های معمول کرده است.

در فصل سوم، ابتدا به ادله وجود، موارد تعلق خمس و اختلاف نظر بین آنها اشاره، و سپس سیر تاریخی خمس از زمان رسول الله ﷺ تا زمان غیبت کبرا بررسی شده است. در پایان نیز مؤلف به این سؤال پاسخ داده است که آیا اختصاص نیمی از خمس به سادات فقیر، تبعیض نیست؟

در فصل چهارم، پس از بررسی امتیازات خمس بر مالیات‌های معمول، نقدی بر یک تحقیق در زمینه خمس آمده و در پایان، نحوه جمع‌آوری خمس و امتیازات آن نسبت به روش‌های موجود جمع‌آوری مالیات بیان شده است.

فصل پنجم به بررسی روش برآورد ظرفیت بالفعل و بالقوه خمس در ایران اختصاص دارد و با توجه به موارد متنوع تعلق خمس، به روش‌های مختلف آن اشاره شده است. مثلاً در بخش محاسبه و برآورد خمس، به آمارگیری سراسری از شاخص‌های کلان اقتصادی مانند پس‌انداز بانک‌ها، پس‌انداز ملی، سرمایه‌گذاری، درآمد، هزینه، و دهک‌های درآمدی جامعه اشاره شده است. بررسی راه‌های برآورد خمس در بخش‌های معادن، غوص در دریا، و اموال مخلوط به حرام، از دیگر مباحث این فصل است.